

מניעת אובדנות (2)

חזרה לשגרה בית ספרית וזיהויה כתקופה רגישה

בסקירה הקודמת עסקנו בגורמי סיכון אינדיבידואליים לאובדנות ובחנו כיצד ניתן למתן אותם. הסקירה היומית הנוכחית תבחן את החזרה לשגרת לימודים בבית הספר כתקופה רגישה. התקציר הראשון סוקר נייר עבודה של הלשכה הלאומית למחקר כלכלי (ארה"ב). ממצאיו מראים עלייה משמעותית באובדנות של בני נוער בעת החזרה ללימודים - לאחר חופשה או העדרות ממושכת (כגון סגר קורונה). בנוסף, ייתכן כי **בריונות** (לה הקדשנו **סקירה קודמת בסדרה**) היא הגורם לקפיצה באובדנות בעת החזרה ללימודים. המאמר השני סוקר אף הוא נתונים מארצות הברית, ומזהה גם הוא את החזרה מחופשה ממושכת יחד עם מספר תקופות נוספות, כזמנים רגישים וחשובים במאמץ למנוע אובדנות של בני נוער. מסקנות אלה רלוונטיות גם לתקופה של חזרה לשגרת הלמידה לאחר שיבושי המלחמה.

מסקנות והמלצות

- קיים סיכון לעלייה באובדנות בפתיחה מחודשת של בתי הספר: חופשה מתוכננת או שיבושי למידה עקב המלחמה.
- להתחשב בהשפעת סגירת בתי הספר על בריאות הנפש של בני הנוער.
- להעלות את מודעות צוותי ההוראה לתקופות מסוימות בשנת הלימודים.
- להסתייע בתוכנית "בוחרים בחיים" – למניעת אובדנות, אגף בכיר שפ"י, משרד החינוך <https://bit.ly/3ZMzEqi>
- למענה רגשי ומקצועי להורים ותלמידים *6552

שותפים בכתיבה: אביבית ארוץ, אסף שטיין, אנה קובובסקי

*תכנית "בוחרים בחיים" – רצף פעילויות למניעת אובדנות, אגף בכיר שפ"י משרד החינוך. מענה רגשי ומקצועי להורים ותלמידים: *6552

לסקירות
קודמות

הרשמה
לתפוצה בוואטסאפ

הרשמה
לתפוצה במייל

נוכחות פיזית בבית הספר ואובדנות בקרב בני נוער: ממצאים מלוח השנה ומסגרי הקורונה¹

<< תקציר

מחקר זה עוסק בקשר בין נוכחות פיזית בבית הספר לבין מקרי מוות של בני נוער כתוצאה מאובדנות. החוקרים השתמשו בנתונים מהשנים 1990-2020 כדי לבסס את השערת העונתיות של אובדנות אצל בני הנוער וכן בנתונים מסגרי הקורונה, והראו כי בזמן החזרה מהסגרים הודגמה עלייה משמעותית באובדנות עת תלמידים חזרו ללמידה פנים אל פנים.

מחקר זה נערך בלשכה הכלכלית הלאומית של ארה"ב ופורסם כנייר עבודה של הלשכה. מטרתו הייתה לבדוק את ההשפעה של למידה פנים אל פנים בבית הספר על אובדנות של בני נוער. כותבי הדו"ח השתמשו בנתונים מרחבי ארה"ב על גורמי מוות של בני נוער בני 13-18 ושל בוגרים צעירים בני 19-25 בין השנים 1990-2020. הם הצליבו נתונים אלו עם מידע על פתיחה ועל סגירה של בתי הספר בחופשות ובסגרי הקורונה בשנים 2020-2021.

החוקרים מדווחים על שלושה ממצאים עיקריים: 1. אובדנות אצל בני נוער בגילאי 13-18 היא הגבוהה ביותר בחודשי הלימודים והנמוכה ביותר בחודשי הקיץ (יוני-אוגוסט). "שיאי" אובדנות נצפו בחודשי תחילת הלימודים כך: באזורים שבהם בתי הספר מתחילים באוגוסט, נצפה "שיא אובדנות" בזמן זה, ובאזורים שבהם הלימודים מתחילים בספטמבר, נצפה השיא בספטמבר; 2. דפוס עונתי זה השתנה באופן דרמטי בשנת 2020. במהלך מרץ 2020 חלה צניחה באובדנות של בני נוער, והיא נשארה נמוכה לאורך המשך האביב והקיץ, אבל עלתה שוב בסתיו 2020, עם החזרה ללמידה פנים אל פנים ברוב בתי הספר; 3. החוקרים בדקו נוכחות פיזית בבתי הספר ברמת המחוז על ידי איכון סמארטפונים של תלמידים, ומצאו כי בין סתיו 2020 לאביב 2021, עם החזרה לבית הספר, אירעה עלייה של 12-18% באובדנות של בני נוער. עלייה כזאת באובדנות לא נצפתה אצל בוגרים צעירים בגילאי 19-25 בעת הסרת סגרי הקורונה.

החוקרים מתמודדים עם הסברים חלופיים לעלייה בשיעור האובדנות, כמו למשל הירידה בזמינות של עזרה נפשית במהלך שנות הקורונה על ידי השימוש באיכוני הטלפונים של בני הנוער אל מול הפתיחה והסגירה של בתי הספר, שהעידו על נוכחותם הפיזית בבית הספר ומיד לאחר מכן על התנהגות אובדנית (שהרי אם חוסר זמינות העזרה הנפשית הוא הגורם לעליה באובדנות, לא צפוי להמצא קשר לנוכחות הפיזית בבית הספר) בנוסף, העונתיות באובדנות הושוותה בין בתי ספר בעלי מאפיינים דומים כדי לשלול הסברים הקשורים לאתניות או למצב סוציו-אקונומי קשה.

החוקרים חושבים שלממצאים אלה יש השלכות חשובות על קביעת מדיניות לגבי סגירת בתי ספר בכלל ובמהלך מגפת הקורונה בפרט. לדעתם, על קובעי מדיניות להביא בחשבון את האפקט הקשה שיש לסגירת בתי הספר על בריאות הנפש של בני הנוער וכן את הסיכון לעלייה באובדנות כאשר מקבלים החלטה על פתיחה מחודשת של בתי הספר. החוקרים מסכמים בהצביעם על הצורך לחשוף את המנגנונים שבבסיסה של מערכת היחסים בין למידה פנים אל פנים בבית הספר לבין אובדנות בני נוער.

¹ Hansen, B., Sabia, J. J., & Schaller, J. (2022). In-person schooling and youth suicide: Evidence from school calendars and pandemic school closures. In *NBER Working Paper* (Vol. 30795). <http://www.nber.org/papers/w30795.ack>

אובדנות בני נוער בהקשר פעילות בית הספר²

<< תקציר

מאמר סקירה זה מזהה את הקשר בין הדפוסים העונתיים של אובדנות בקרב בני הנוער בארה"ב לבין נקודות החזרה ללמידה פנים אל פנים בבית הספר. החוקרים הציגו עדויות מגוונות לעונתיות וסקרו גורמים רבים לאובדנות של בני הנוער. בתוך כך הם זיהו אינטראקציות שליליות עם קבוצת השווים ולחץ אקדמי כגורמים משמעותיים לעלייה באובדנות בעת החזרה לבית הספר.

סקירה זו עוסקת בבית הספר כגורם בעל השפעה על התנהגות אובדנית ומניעתה. החוקרים זיהו בספרות קשר שחוזר על עצמו במחקרים מגוונים, בין חודשי השנה לבין עלייה או ירידה באובדנות של בני הנוער בארה"ב. בסקירה מוצגים כמה מחקרים רחבי היקף המראים קשר ברור בין עלייה באובדנות לחזרה ללימודים, ונטען כי עצם קיומו של קשר כזה מחייב בחינה מעמיקה של ההקשר הבית ספרי.

על מנת למלא את הפער התפיסתי בספרות המקצועית של אובדנות בני נוער, התייחסו החוקרים לכמה גורמים ידועים לאובדנות של בני נוער בהקשר הבית ספרי: השתייכות לקבוצת מיעוט אתנית או מגדרית, בידוד חברתי, לחץ אקדמי, קונפליקט בבית, חוסר גישה לטיפול נפשי ובריאות. בהמשך, הסבירו החוקרים כי לבתי ספר יש אחריותיות לשלומות תלמידיהם וחבות משפטית כלפי ההשלכות של אובדנות תלמידים. במיוחד טענו החוקרים כי למחוז בית הספר (המקביל לרשות המקומית בישראל) ולצוות בית הספר, ובכלל זה למנהלים ולפסיכולוגים של בתי הספר, יש אחריות כזו, אף שמחקרים בתחום הראו כי כאשר הורים ניסו לתבוע בתי ספר לאחר מות בנם או בתם, פסקו בתי המשפט לטובת ההורים אך במקרים מעטים. זאת משום שלרוב ההורים לא היו יכולים לספק תיעוד לכך שפנו לבית הספר ולכך ששיתפו בדאגתם לבנם או לבתם על רקע בריאות, למשל. מחקר נוסף הראה שברוב המקרים שבהם פנו הורים לתביעה לאחר אובדנם, בחרו חברות הביטוח של בתי הספר ליישב את המקרה מחוץ לבית המשפט משום שכך הגיעו להסכמים בעלות נמוכה יותר מבחינתן.

על אף הקושי להפריד ולזהות גורם עיקרי לאובדנות, כותבי המאמר חושבים שבתי משפט צריכים להתייחס לשאלה המשפטית – "האם המקרה האובדני היה תוצאה ישירה של טיפול לא-מספק של בית הספר?". **הם מדגישים כי טיפול מספק כולל לכל הפחות יידוע של ההורים לגבי זיהוי סיכון לאובדנות של בנם או של בתם.** בהקשר זה מוצג במאמר מקרה שבו בית המשפט קבע עיקרון של "נזק אפשרי ניתן לזיהוי" (foreseeability of harm). משמעותו של עיקרון זה היא שאם האדם הסביר יכול לזהות שהתלמיד או התלמידה נמצאים במצב רגשי קשה או בסכנת אובדנות, על צוות בית הספר ליידע את ההורים על כך. זהו הקריטריון המרכזי בקביעת האחריות המשפטית של בית הספר ושל הצוות כלפי התלמיד או התלמידה וכלפי ההורים. החוקרים קוראים לחקיקה בתחום. במאמר אף נדונו **תוכניות מניעה וכלים לסקירת הסיכון לאובדנות של תלמידים בבית הספר כחלק מגישת האחריות שהוצגה לעיל.** החוקרים סיכמו באומרם כי יש צורך לפתח תוכניות מניעה מבוססות נתונים ולהכשיר צוותים בבתי הספר למניעת אובדנות.

²Poland, S., & Ferguson, S. (2022). Youth suicide in the school context. *Aggression and Violent Behavior, 64*(July 2020), 101579. <https://doi.org/10.1016/j.avb.2021.101579>